

Een verkennend onderzoek naar
de aard en aanpak van gedwongen
huwelijken in Nederland

HUWELIJKSDWANG

Een verbintenis voor het leven?

Bureau **Beke**

samenvatting

Een verkennend onderzoek naar
de aard en aanpak van gedwongen
huwelijken in Nederland

HUWELIJKSDWANG

Een verbintenis voor het leven?

In opdracht van

Ministerie van Justitie, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, afdeling Externe Wetenschappelijke Betrekkingen.

Omslagontwerp

M. Grotens (Advies- en Onderzoeksgroep Beke)

Cornelissens, A., Kuppens, J. en Ferwerda, H.

Huwelijksdwang: een verbintenis voor het leven?

Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland

Samenvatting

© 2009, WODC, ministerie van Justitie. Auteursrechten voorbehouden

Samenvatting

In 2005 is in opdracht van de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken de volgende werkdefinitie voor gedwongen huwelijken opgesteld: 'een huwelijk waarbij een of beide huwelijkspartner(s) geen eigen zeggenschap heeft (hebben) over de sluiting van de huwelijksverbintenis en daarmee (liever) niet instemt. Onder deze situatie wordt mede begrepen het wel meewerken aan de formele (wettelijke) huwelijkshandelingen doch onder lichamelijke of geestelijke bedreiging'. De definitie is het resultaat van een juridisch (Schmidt en Rijken, 2005) en antropologisch (De Koning en Bartels, 2005) onderzoek.

Sinds het opstellen van deze werkdefinitie hebben zich weinig ontwikkelingen in de aanpak van gedwongen huwelijken voorgedaan. Bij de opsporings- en vervolgingsinstanties ontbreekt deskundigheid rond huwelijksdwang, mede omdat hierop niet wordt geregistreerd. Vanuit deze hoek ontbreekt dus het zicht op de omvang van het fenomeen. Toch ontstaan bij lokale hulpverleningsinstanties enkele initiatieven, voornamelijk ingegeven door een concrete hulpvraag van slachtoffers.

De impact van een gedwongen huwelijk is voor slachtoffers vaak groot. Daarom bestaat vanuit de politiek de vraag wat de (juridische) mogelijkheden zijn om dit fenomeen aan te pakken. Vandaar dat Advies- en Onderzoeksgroep Beke in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum de volgende onderzoeksvragen heeft beantwoord:

- Wat wordt verstaan onder gedwongen huwelijken?
- In welke vorm(en) komt dit fenomeen in Nederland voor?
- Zijn er afdoende (strafrechtelijke) instrumenten om hiertegen op te treden?

Dit onderzoek heeft het karakter van een quick scan en is bedoeld om de actuele stand van zaken rond gedwongen huwelijken in beeld te krijgen. Daarvoor zijn verschillende interviews met experts, een deskresearch en een inventarisatie bij de politieregio's en de Advies- en Steunpunten Huiselijk Geweld uitgevoerd. Deze verzamelde informatie vormt vervolgens de basis van een werkconferentie. In deze werkconferentie zijn de bevindingen over de reikwijdte van een (juridische) aanpak van gedwongen huwelijken teruggekoppeld.

Wat wordt verstaan onder gedwongen huwelijken?

Het fenomeen gedwongen huwelijken is voor Nederlandse professionals - zowel op het hulpverlenende als op het juridische vlak - een nog relatief onbekend terrein. Dit komt ondermeer doordat dergelijke huwelijken regelmatig in het buitenland gesloten worden, maar ook omdat bij de aanpak ervan verschillende (juridische) terreinen betrokken kunnen zijn. Deze complexiteit is lastig in een werkdefinitie te ondervangen. Wat de werkdefinitie uit 2005 betreft, zijn de geraadpleegde experts dan ook van mening dat deze de lading niet geheel dekt. Op basis van de meningen van experts geven we dan ook de volgende suggestie voor een aangepaste werkdefinitie:

Een religieus of wettelijk huwelijk waarbij de (voorbereidende) huwelijks-handelingen tegen de vrije wil van minstens een van de huwelijkskandidaten hebben plaatsgevonden en waar onder een bepaalde vorm van dwang mee is ingestemd.

Met nadruk willen we erop wijzen dat deze definitiesuggestie bedoeld is als een eerst aanzet tot een algemeen aanvaarde definitie van gedwongen huwelijken. Het verschijnsel gedwongen huwelijken is namelijk een complex fenomeen; een juiste definitie kan aan de bakermat staan van een degelijke operationalisering en vervolgens een adequate aanpak van het fenomeen.

In welke vorm(en) komen gedwongen huwelijken in Nederland voor?

Het onderzoek levert zicht op de volgende verschijningsvormen van gedwongen huwelijken op:

- Neef-nicht-huwelijk;
- Schakingshuwelijk;
- Schijnhuwelijk;
- Gearrangeerd huwelijk;
- Geboortehuwelijk;
- Het 'moetje';
- Ruilhuwelijk;
- Verzoeningshuwelijk;
- Zwagerhuwelijk (leviraat);
- Economisch huwelijk;
- Kindhuwelijk.

Zijn er afdoende (strafrechtelijke) instrumenten om hiertegen op te treden?

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen juridische en niet-juridische maatregelen. Ondanks de politieke wens tot nadruk op strafrechtelijke instrumenten is het van belang om naast repressieve maatregelen ook preventieve en curatieve maatregelen te ontwikkelen. Niet alleen in preventieve en curatieve zin, maar ook op het gebied van (vroeg)signalering valt veel winst te behalen. Enkele belangrijke partners die op deze drie gebieden een cruciale rol kunnen spelen zijn scholen, zelforganisaties, landelijke kenniscentra en imams. De aanpak van gedwongen huwelijken zou zich dus moeten richten op het gehele spectrum van partners die kennis hebben van huwelijksdwang.

Het pakket aan maatregelen dat op dit moment ter beschikking staat, kan op bepaalde onderdelen aangevuld worden om de aanpak vollediger te maken. Het onderzoek geeft inzicht in maatregelen die getroffen zijn, extra maatregelen die wenselijk/haalbaar zijn en maatregelen die (vooralsnog) te ver voeren om daadwerkelijk in te zetten. Redenen waarom maatregelen (nog) niet ingezet kunnen worden zijn:

- de wetsintentie wordt te zeer aangetast door dergelijke nieuwe aanpassingen;
- het is lastig en tijdrovend om de aanpassingen te implementeren;
- in het verleden is gebleken dat aanpassingen bij verwante fenomenen ook niet zijn geïmplementeerd.

Huidige mogelijkheden	
Niet-juridisch	- Nog zeer weinig
Privaatrecht	- Vernietigen/ontbinden huwelijk mogelijk - Internationaal: via Wet Conflictenrecht Huwelijken
Vreemdelingenrecht	- Via internationaal privaatrecht: geen rechtsgeldig huwelijk, dan ook geen verblijfsvergunning - Beroep op voortgezet verblijf vanwege aantoonbaar (seksueel) geweld binnen de familie - Intrekken zelfstandige verblijfsvergunning bij een aan huwelijksdwang gerelateerd misdrijf waarvoor meer dan drie jaar gevangenisstraf is toegestaan - Mogelijkheid tot voorgezet verblijf bij achterlating, indien het verplaatsen van het hoofdverblijf aantoonbaar buiten de schuld van de vreemdeling is gebeurd
Strafrecht	- Vooral bedreigingartikelen (artt. 284 Sr. e.v.)
Wenselijke/haalbare aanpassingen op de huidige mogelijkheden	
Niet-juridisch	- Aanhaken bij eengerelateerd geweldprojecten - (Vroeg)signaleringsystematiek opstarten - Voorlichting via deskundigen en internet - Rol imam onderkennen en stroomlijnen
Privaatrecht	- Burgerlijk wetboek aanvullen met huwelijksvereiste dat 'vrije toestemming van beide echtgenoten noodzakelijk is' én 'alleen de persoon wiens toestemming niet vrij was' kan aanspraak maken op deze voorwaarde - Overheidspersoneel instrueren op signaleren en controleren dwang in een huwelijk
Vreemdelingenrecht	- Component huwelijksdwang en/of eengerelateerd geweld toevoegen aan de voorwaarden voor voortgezet verblijf op grond van klemmende redenen van humanitaire aard
Strafrecht	- Afschaffen van de dubbele strafbaarheid - OM-aanwijzing voor gedwongen huwelijken opstellen
Aanpassingen die mogelijk (nog) te ver voeren	
Niet-juridisch	- Geen
Privaatrecht	- Openbaar Ministerie op eigen initiatief vernietiging van gedwongen huwelijken laten vorderen
Vreemdelingenrecht	- Strafbare (vormen van huwelijks)dwang als weigeringsgrond voor een verblijfsvergunning in de Vreemdelingencirculaire op te nemen - Minimumeis voor intrekken zelfstandige verblijfsvergunning verlagen
Strafrecht	- Specifieke strafwetgeving - Verzwaren strafmaximum - Verlagen bewijslast - Vereenvoudigen vervolging

Ten slotte is het belangrijk om het fenomeen gedwongen huwelijken in het juiste perspectief te plaatsen. Zijn aanvullende maatregelen wel nodig als het een gering aantal incidenten betreft? De ontwikkeling met eerderrelateerd geweld en huiselijk geweld laten zien dat voor de eerste geweldsoort geen projectcode bij de politie is ingesteld en voor de tweede juist wel. Deels hebben deze besluiten te maken gehad met de omvang waarin de geweldsvorm zich manifesteert.

Tot op heden is het in Nederland niet mogelijk om via de politie en/of hulpverlenende instanties een beeld te krijgen van de omvang van huwelijksdwang in Nederland. De hoofdreden hiervoor is de ontbrekende registratie rond dit fenomeen. De incidentele gevallen die ter kennis van de politie of hulpverlenende instanties komen, kunnen dan ook geen beeld geven van eventuele drempels die bij slachtoffers bestaat om aangifte danwel melding van huwelijksdwang te doen. Ook is geen zicht verkregen in een veranderende meldingsbereidheid en houding ten aanzien van de problematiek rond gedwongen huwelijken.

